

גיליון 12 – דצמבר 2015

מערכות כלי גילוי בספריות בישראל – שימוש ושביעות רצון

גילה פריבור ונועה אהרוני

תקציר

מערכות כלי גילוי הן הדור החדש של קטלוג הספרייה: בדומה למנשק המשתמש הידוע והמוכר של גוגל, גם הן מספקות תיבת חיפוש אחת, שמאפשרת גישה לכל משאבי המידע המצויים בספרייה בחיפוש מאוחד ובמעטפת אחת. המערכת כוללת אינדקס מרכזי מאוחד והיא מדרגת תוצאות בהתאם לרלוונטיות שלהן, בודקת איות, מוסיפה תגיות, מציגה רשומות בעלות תוכן עשיר ועוד. מערכות אלו קיימות בספריות בעולם הרחב כבר מאמצע העשור הראשון של המאה ה-21. בישראל נכנסו כלי הגילוי לשימוש בספריות לראשונה בשנת 2010, וכיום ברוב הספריות האוניברסיטאיות ובחלק מהספריות במכללות בישראל יש כלי גילוי מסוגים שונים. מטרתו של מאמר זה לבדוק לראשונה, לאחר כארבע שנות שימוש, כיצד קיבלה קהילת הספרנים והמידענים בישראל את השינוי, כיצד הוטמע, מה השפעתו על הרגלי החיפוש של הספרנים והמידענים ומהי מידת שביעות הרצון שלהם מהמערכות החדשות.

מבוא

מערכות כלי גילוי הן הדור החדש של קטלוג הספרייה: בדומה למנשק המשתמש הידוע והמוכר של גוגל, גם הן מספקות תיבת חיפוש אחת, שמאפשרת גישה לכל משאבי המידע המצויים בספרייה בחיפוש מאוחד ובמעטפת אחת. המערכת כוללת אינדקס מרכזי מאוחד והיא מדרגת תוצאות בהתאם לרלוונטיות שלהן, בודקת איות, מאפשרת הוספת תגיות, מציגה רשומות בעלות תוכן עשיר ועוד (Bull, Craft, & Dodds, 2014; Thomsett-Scott & Reese, 2012; Yang & Wagner, 2010). מערכות אלו פועלות בספריות בכל רחבי העולם כבר מאמצע העשור הראשון של המאה ה-21. בישראל נכנסו כלי הגילוי לשימוש בספריות לראשונה רק בשנת 2010, כשהחלוצה בתחום היתה הספרייה של אוניברסיטת חיפה. אחריה החלו להשתמש בכלי הגילוי ספריית מכון ויצמן, חלק מהספריות במכללות והקטלוג המאוחד של הספריות בישראל (ULI). בספטמבר 2012 החלה גם הספרייה הלאומית להשתמש בו, וכיום ברוב הספריות האוניברסיטאיות ובחלק מספריות המכללות בישראל קיימים מוצרים שונים של כלי גילוי שמוצעים למכירה על ידי בתי תוכנה וספקיות תוכן. מטרתו של מאמר זה לבדוק לראשונה, לאחר כארבע שנות שימוש, כיצד קיבלה קהילת הספרנים והמידענים בישראל את השינוי, מה השפעתו על דפוסי החיפוש של הספרנים והמידענים ומהי מידת שביעות הרצון שלהם מהמערכות החדשות. המאמר פותח בסקירת ספרות שמתמקדת בהיסטוריה קצרה של הקטלוג ושל מערכות כלי גילוי ובמחקרים שנעשו בעולם בנושא. לאחר מכן מתוארת המתודולוגיה של המחקר, מוצגים הממצאים העיקריים ומתקיים בהם דיון. בחלק האחרון מופיעים סיכום והמלצות.

סקירת ספרות

הקטלוג

קטלוג הספרייה היה במשך שנים רבות אחד המוצרים העיקרים שכל ספרייה מייצרת, אחד היקרים שבה, כמו גם המפתח העיקרי לשימוש באוצרותיה. מחקרים רבים עסקו בעתידו של הקטלוג ובצורך לפתח דור חדש של קטלוגים שייתן מענה לצרכים המשתנים, ובנוסף לזאת, גישות שונות התפתחו בנוגע לעתידה של הבקרה הביבליוגרפית בכלל ועל עתידו של הקטלוג בפרט, ובהן הגישה העסקית-שיווקית, הגישה הספרנית-אקדמית והגישה הטכנולוגית-שיתופית (בנצאל, 2008; Calhoun, 2008; Mann, 2006; Dempsey, 2006). קטלוג הספרייה צריך לספק גישה למשאבי מידע שבבעלות הספרייה והם חלק ממלאי הספרייה, למשאבי מידע שקיימים במגוון גדול מאוד של פורמטים, כגון ספרים, כתבי עת, כתבי יד, מפות, סרטים, תקליטורים ועוד, למשאבי מידע שהספרייה יוצרת, כגון דיגיטציה של חומרי הספרייה ולמגוון גדול של משאבי מידע שאמנם אינם מצויים פיזית בספרייה אך היא מנויה עליהם ומספקת גישה אליהם כמו מאגרי מידע מסוגים שונים.

מחקרים רבים הראו שמשתמשים רבים זונחים את קטלוג הספרייה ופונים למנועי חיפוש ובראשם גוגל כמקום החיפוש הראשון שלהם. כמות המידע הזמינה דרך גוגל התרחבה באופן ממשי בחצי הראשון של העשור הראשון של המאה ה-21 עם השקתם של Google books בשנת 2004 ו-Google Scholar בשנת 2005, וכל אלה מהווים תחרות כבדה לקטלוג הספרייה. נמצא שאחוז הסטודנטים הפונים למנועי החיפוש כאל אפשרות חיפוש ראשונה שלהם הוא גבוה. גריפת' וברופי מצאו ש-45 אחוז מהסטודנטים פונים לגוגל כאפשרות ראשונה (Griffiths & Brophy, 2005). במחקרים אחרים נמצא ש-72 אחוז מהסטודנטים מציינים את מנועי החיפוש כאופציה ראשונה לחיפוש (OCLC, 2006). בעקבות סקרים שערכו בקרב תלמידי שנה א' באוניברסיטה, מצאו וילקיס וגורני כי יותר משני שלישים מתוכם מעדיפים להשתמש באינטרנט כדי למצוא מידע על פני אפשרויות אחרות (Wilkes & Gurney, 2009). מחקר שנערך בשנת 2012 ובדק את התנהגות חיפוש המידע במוסדות להשכלה גבוהה בבריטניה מצא, שבערך 40 אחוז ישתמשו בגוגל כדי לבצע חיפוש כללי וקטלוג הספרייה מהווה נקודת התחלה לחיפוש רק לפחות מ-15 אחוז מהפניות (Housewright, Schonfeld, & Wulfson, 2013).

במשך השנים נעשו מאמצים כדי להוסיף לקטלוג תכונות שיקלו על המשתמשים ויתאימו אותו למאה ה-21 כגון האפשרות לחיפוש מלים, לדירוג רלוונטיות ולניווט על פי פנים (Faceted Browsing) (Antelman, Lynema, & Pace, 2006). אלא שהוספת התכונות הללו לא פתרה את הבעיה העיקרית והיא, שהחיפוש בקטלוג מספק רק את החומרים שכלולים בקטלוג באופן מסורתי והוא אינו כולל משאבים שאינם כלולים בו, כמו מאמרים מכתבי עת וחומר ממאגרי מידע. נעשה ניסיון ליצור מערכות חיפוש משולב (Federated Search) ששילבו חיפוש בכמה מסדי נתונים בתיבת חיפוש אחת, אך הניסיון נכשל בין היתר משום שהחיפוש ארך זמן רב, וכיסה רק חלק מהמאגרים (Gibson, Goddard, & Gordon, 2009; Helfer & Wakimoto, 2005; Warren, 2007).

הביקורת הרבה שנמתחה על מידת השימוש בקטלוג לעומת ההשקעה העצומה במשאבים הכלכליים והאינטלקטואליים שמושקעת בבנייתו ובתחזוקתו הביאה לשינויים רבים בעולם המידע. אחד השינויים המרכזיים הוא שינוי מהותי במבנה הקטלוג ומנשקו והולדתם של הדור הבא של הקטלוגים.

קטלוגים אלו שילבו בתוכם את רעיונות הווב 2.0 ואת מאפייניו והם יצרו את המונח "ספרייה 2.0" (Maness, 2006) ובעקבותיו "קטלוג 2.0". "קטלוג 2.0" משלב מאפיינים שמקובל לייחס לווב 2.0 כגון הוספת תגיות על ידי משתמשים, הוספת ביקורות, קישור ל-RSS, קישור לרשתות חברתיות ועוד (Casy, 2007).

כלי גילוי

הדור הבא של הקטלוגים כבר לא נקרא קטלוג, אלא כלי גילוי ובאנגלית: Discovery Tools, Discovery Services, Discovery Layer. כאשר כלי הגילוי כולל שכבת גילוי המשולבת באינדקס שנוצר מראש (a pre-harvested central index) משתמשים גם במונח: Web Scale Discovery (Hoepfner, 2012). מערכות כלי גילוי הן כלי חיפוש בסגנון גוגל המספקות תיבת חיפוש אחת לכל חומרי הספרייה, לחומרים שבבעלות הספרייה, לחומרים שהספרייה מנויה אליהם ולמשאבים שמצויים ברשת האינטרנט. המערכת כוללת אינדקס מרכזי מאוחד וכן מאפייני חיפוש ואחזור מתקדמים, כגון דירוג תוצאות על פי רלוונטיות, בדיקת איות, הוספת תגיות, רשומות בעלות תוכן עשיר ועוד

(Bull, Craft, & Dodds, 2014; Thomsett-Scott & Reese, 2012; Yang & Wagner, 2010). לדעת וגאן (Vaughan, 2011) כלי גילוי הוא בעל פוטנציאל לגרום לאבולוציה שבה חפצו הספריות בתהליכי חיפוש מידע ולהנגשה פשוטה יותר של מאגרי המידע של הספרייה לחוקרים. באמצעות כלים אלו ספריות תוכלנה לספק גישה מהירה ויעילה לכמויות גדולות של חומר (שם).

כלי גילוי בעולם ובישראל

יש בשוק המידע ארבע מערכות גדולות של כלי גילוי, שמוצעות למכירה על ידי בתי תוכנה ועל ידי ספקיות תוכן ואלו הן: Primo Central של חברת אקס ליבריס, WorldCat של OCLC, Summon של חברת Proquest ו-Edsco Discovery Service של חברת Ebsco. בנוסף למערכות הללו, יש גם מערכות שפועלות בקוד פתוח, כגון VuFind, Blacklight, eXtensible ומערכות רבות נוספות (Thomsett-Scott & Reese 2012). סקירה מקיפה, של 14 כלי גילוי שונים, השוואה ביניהם והערכתם ניתן למצוא במחקרם של צ'קרינג ויאנג (Chickering & Yang 2014). כאמור, כלי הגילוי הראשונים הושקו כבר באמצע העשור הראשון של המאה ה-21. בשנת 2012 כבר היו יותר מ-6,000 ספריות בעולם שבהן כלי גילוי (Bull, Craft, & Dodds, 2014). בדצמבר 2014 היו כבר 7,881 ספריות שיש בהן כלי גילוי (Breeding, 2014) והמספר הולך וגדל מדי יום. הופמן ויאנג מצאו, שמספר המוסדות שהשתמשו בכלי גילוי בארצות הברית ובקנדה כמעט הוכפל במהלך שנתיים (Hofmann & Yang, 2012). מחקר שפורסם בשנת 2013 מצא ש-77 אחוז מהספריות האקדמיות באנגליה כבר משתמשות בכלי גילוי וש-11 אחוז נוספים מהן נמצאות בתהליך השמתם. הם מצאו שהמערכות הפופולריות ביותר הן: Primo (26 אחוז), Summon (36 אחוז) ו-Edsco (24 אחוז) (Spezi et al., 2013).

ברוב הספריות האוניברסיטאיות ובחלק מספריות המכללות בישראל פועלות מערכות כלי הגילוי כבר משנת 2010. ניתן לראות את התפלגות התוכנות שנמצאות באוניברסיטאות בטבלה מספר 1. 18 מתוך כ-50 המכללות שקיימות בישראל, משתמשות בכלי הגילוי Primo של חברת אקס ליבריס.¹

טבלה מספר 1: התפלגות כלי גילוי בספריות אוניברסיטאיות בישראל

אוניברסיטה	כלי גילוי	תאריך כניסה ²
1. אוניברסיטת חיפה	Primo	2010
2. מכון ויצמן	Vufind	2011
3. אוניברסיטת תל אביב	Primo	2012
4. האוניברסיטה העברית	+ Vufind	2012
	EDS	2014
5. האוניברסיטה הפתוחה	EDS	2012
6. הטכניון	Easy Find	2013
7. אוניברסיטת בן גוריון	EDS	2014
8. אוניברסיטת אריאל	+ Primo Summun	לא נמסר מידע
9. אוניברסיטת בר אילן	בתהליך בחירה והשמה	

מחקרים על אודות כלי גילוי

בשנים האחרונות נכתבה ברחבי העולם ספרות ענפה בניסיון להעריך את שביעות רצונם של משתמשים בכלי גילוי ואת יתרונותיהם של הכלים הללו. במחקר שנערך על אודות הספרות המחקרית בנושא כלי גילוי נמצא, שבשנים 2007-2012 פורסמו 53 מאמרים מחקריים בנושא, בעוד שבשנת 2011 פורסמו 15 מאמרים, ובשנת 2012 32 מאמרים (Richardson, 2013). רוב המחקרים עסקו במתרחש בסביבה האקדמית, ומקומם של כלי הגילוי בספריות הציבוריות ובספריות אחרות כמעט שלא נחקר. אוכלוסיית המחקר של רוב המחקרים היא משתמשי הקצה, סטודנטים לתארים שונים ואנשי סגל, וכמעט שלא נבדקה התייחסות הספרנים והמידענים לשימוש בכלי גילוי, כשכבר תומסט-סקוט ורייס ציינו במחקרם את המחסור במחקרים שעוסקים בספרנים ובכלי גילוי (Thomsett-Scott & Reese, 2012).

במחקר שנערך לאחר השקת מערכת כלי גילוי בספריות אוניברסיטת מינסוטה בארצות הברית נמצא, שהמשתמשים ממשיכים לחפש במנשק הקלאסי של הקטלוג. ממצא זה מעניין במיוחד, מכיוון שמנשק הקטלוג הקלאסי לא הופיע כברירת המחדל בחיפוש בקטלוג הספרייה. במחקר זה, שבחן בעיקר את משתמשי הקצה של הקטלוג, נמצא גם, שסגל הספרייה דיווח על תחושת הצלחה רבה

¹ רשימת המכללות: אורט בראודה, אחווה, אורנים, אלקאסמי, בית ברל, בצלאל, גורדון, גליל מערבי, המרכז הבינתחומי הרצליה, כנרת, לוינסקי, המרכז ללימודים אקדמיים אור יהודה, המרכז האקדמי כרמל, סמינר הקיבוצים, ספיר, עמק יזרעאל, צפת, תל-חי. תודה לד"ר שחף הגפני על מסירת נתונים אלו.
² התאריך נמסר על ידי הספריות השונות, והוא מתייחס לשנה שבה נפתחה המערכת לשימוש הקהל ולא לשלבי הניסוי של המערכת.

יותר בשימוש במנשק החיפוש הקלאסי של הקטלוג. (Hessel & Fransen, 2012). סקינר טוען, שבמונחים של חוויית משתמש הדור הבא של הקטלוגים מהווה שיפור משמעותי לעומת הקטלוג הקלאסי, ועם זאת, יש גם יתרונות לחיפוש בקטלוג הקלאסי, בייחוד כשמחפשים פריט ידוע, כמו גם באפשרות שיש בו לדפדף בקובצי זהויות ולהשתמש ברמיזות. לדעתו, יש למצוא את הדרך לשלב את יתרונותיהם של הקטלוגים הקלאסיים במערכות החדשות (Skinner, 2012). רוב המחקרים מצאו שמשתמשים מעדיפים את מנשק כלי הגילוי. כך לדוגמה, מצאו באלארד ובלין שמשתמשים נוהגים לצמצם את תוצאות החיפוש על פי פנים פי 15-20 פעמים כשהם משתמשים במערכת כלי גילוי לעומת מה שנעשה בקטלוג הקלאסי וכי הקטלוגים החדשים משיגים את מטרתם היטב (Ballard & Blaine, 2011). דנטון וקויש מצאו שמשתמשים מעדיפים מנשקי מערכות כלי גילוי על פני מנשקי הקטלוג הקלאסי. משתמשים אהבו במיוחד את תצוגת הפנים (Facets) ואת תוצאות החיפוש העשירות במידע (Denton & Cysh, 2011).

מחקר שכלל סקר מקוון רב משתתפים מלווה בקבוצות מיקוד קטנות, שנערך באוניברסיטת בירמינגהם בבריטניה בדק את עמדות המשתמשים כלפי מערכת כלי גילוי מבוססת Primo לאחר 12 חודשי שימוש. המחקר מצא שרמת שביעות הרצון הכללית מהמערכת היתה גבוהה, כאשר 71.13 אחוז דירגו את המערכת כטובה או כטובה מאוד. משתתפי הסקר כללו סטודנטים לתואר ראשון ולתארים מתקדמים וחברי סגל אקדמי. הסטודנטים לתואר ראשון גילו את שביעות הרצון הרבה ביותר מכלל המשתתפים בעוד חברי הסגל האקדמי היו המשתתפים הפחות מרוצים מהמערכות. (Bull et al., 2014) סקירה של מחקרי שימושיות נוספים שעסקו במערכות כלי גילוי ניתן למצוא בסקירתם של תומסט-סקוט ורייס (2012). המסקנות מרוב המחקרים הן שמצד אחד מערכות כלי גילוי מציעות יתרונות רבים למשתמשים כגון מנשק משתמש ידידותי, תיבת חיפוש אחת, הגבלה על פי פנים ועוד, ומצד שני יש להן גם חסרונות כמו העובדה שהן מפיקות תוצאות רבות מדי, חלקן בלתי רלוונטיות, חלק מהתכנים חסרים בהן, ויש להן ספציפיות מעטה (Thomsett-Scott & Reese, 2012). חשיבותו של המחקר הנוכחי הוא בבדיקת מידת השימוש במערכות כלי גילוי בישראל, ואת מידת שביעות הרצון מהמערכות הללו, שניהם נושאים שטרם נחקרו. שאלות המחקר במחקר הנוכחי הן:

1. מהי מידת השימוש של מערכות כלי גילוי בישראל?
2. מה ההשפעה של השימוש במערכות כלי גילוי על דפוסי החיפוש של הספרנים והמידענים?
3. מהי מידת שביעות הרצון של הספרנים והמידענים מהמערכות החדשות?

שיטת המחקר

הליך

איסוף הנתונים במחקר הנוכחי נעשה באמצעות שאלון מקוון (ראה נספח) שהופץ בין ספרנים ומידענים דרך קבוצות פייסבוק ורשימות תפוצה ייעודיות לספרנים ולמידענים. השאלון הופץ במהלך הסמסטר הראשון של שנת הלימודים תשע"ה, 159 תשובות התקבלו.

כלים

השאלון כלל ארבעה שאלונים סגורים ושתי שאלות פתוחות.

1. שאלון הנתונים האישיים שכלל חמישה נתונים: מגדר, גיל, ניסיון מקצועי, השכלה ומקום עבודה.
2. שאלון השימוש בכלי גילוי שכלל 11 שאלות שהתייחסו לנושאים הבאים: ניסיון הנשאלים בשימוש בכלי גילוי, מטרת השימוש, שביעות רצון מהשירות של בית התוכנה, שכיחות השימוש ודפוסי חיפוש.
3. שאלון שבו התבקשו הנשאלים לדרג את חשיבותם של 13 מאפיינים של כלי גילוי בסולם ליקרט של 1 עד 5, כאשר 1 משמעותו לא חשוב ו-5 משמעותו חשוב מאוד; רשימת המאפיינים התבססה על רשימות מאפייניהם של כלי גילוי שנמצאות בספרות (Chickering & Yang, 2014; Yang & Wagner, 2010). מדד אלפא-קרונברך לשאלון זה היה 0.82. להלן רשימת המאפיינים:
 1. **חיפוש מאוחד לכל משאבי הספרייה** - כלי גילוי צריך לכלול את כל משאבי הספרייה בחיפוש: ספרים, מאמרים, סרטים, תמונות, חומרים דיגיטליים, מאגרי מידע ועוד. כדי להשיג מטרה זאת יש צורך באינדקס מאוחד.
 2. **מנשק נקי עם תיבת חיפוש אחת** - לכלי גילוי צריך להיות עיצוב מודרני בדומה לאתרים של מסחר אלקטרוני כמו גוגל ואמזון.
 3. **תוכן עשיר של הרשומות** - כלי גילוי צריך לכלול תצוגת כריכת ספר, ביקורות, תגובות קוראים, דירוג וענן תגיות. התוכן יכול להגיע ממשתמשי הספרייה או ממקורות מסחריים.
 4. **ניווט על פי פנים (Faceted navigation)** - כלי גילוי צריכים לאפשר למשתמשים לצמצם את תוצאות החיפוש על פי קטגוריות, כגון תאריך פרסום, שפה, פורמט, מחברים, מיקום ועוד.
 5. **דירוג על פי רלוונטיות** - כלי גילוי מנסים ליצור דירוג רלוונטיות מדויק יותר מזה שניתן היה להציג עד כה בקטלוג. הרלוונטיות בדרך כלל מסתמכת על נתוני השאלה של פריטים ועל מספר העותקים שיש מפריט מסוים. השאלה מרובה של פריט מעידה על פופולריות ושימושיות, וכך גם מספר עותקים גדול.
 6. **מנגנון לתיקון טעויות איות – האם התכוונת ל...? (Did you mean...?)** - כלי גילוי צריכים להכיל מנגנון של בדיקת איות, כאשר מופיעה שגיאה בחיפוש, צריכה להופיע הצעה לתיקון שהמשתמש יכול לבחור בה כדי לקבל את תוצאות החיפוש.
 7. **המלצות או קישורים לחומרים רלוונטיים** - כלי גילוי צריך להמליץ לקוראים על משאבים בדומה לאתרי מסחר אלקטרוני בהתבסס על לוגים של חיפוש. כך למשל צריך להופיע: "קוראים ששאלו פריט גם שאלו את הפריטים הבאים..." או קישור ל"רשימת קריאה מומלצת".
 8. **אפשרות להוספת תרומה של המשתמש** - כלי גילוי מאפשר למשתמשים להוסיף נתונים לרשומות הקטלוג. התוספות שמשתמשים יכולים להוסיף כוללות תיאורים, תקצירים, ביקורות, סקירות, הערות, דירוג ותיג.
 9. **הזנות RSS - RSS** מאפשר למשתמשים לקבל חומר מעודכן בנושא התעניינותם. מנשקי כלי גילוי כוללים הזנות RSS כדי לאפשר לקוראים לקבל רשימות פרטים חדשים, רשימות של פריטים שהושאלו פעמים רבות וחיפושים שמורים שעודכנו.
 10. **שילוב עם אתרי רשתות חברתיות** - אם כלי גילוי משולב עם אתרי רשתות חברתיות, משתמשים יכולים לשתף את פריטי הספרייה עם חבריהם ברשתות החברתיות כמו טוויטר, פייסבוק ודליש.

11. השלמה אוטומטית של מילות חיפוש (Auto-completion/stemming) - כלי גילוי צריך להכיל אלגוריתם שיכול להשלים את מילות החיפוש באופן אוטומטי או לספק רשימת מילים שהמשתמש כבר השתמש בהן בעבר.

12. התאמה למכשירים ניידים - מאפיין זה מתייחס לשאלה האם האתר מותאם לשימוש במכשיר נייד וכן לגרסה של ממשק משתמש שעוצבה במיוחד לשימוש במכשירים ניידים.

13. התאמת התצוגה לקשרי דרישות יסוד לרשומות ביבליוגרפיות (Functional FRBR Requirements for Bibliographic Retrieval) - בהתאם למודל דרישות היסוד לרשומות ביבליוגרפיות כלי גילוי נדרשים להציג בתוצאות החיפוש קשרי FRBR. לדוגמה: כלי גילוי יכול להציג גרסאות שונות של יצירה מסוימת, מהדורות שונות שלה או פורמטים שונים, ולקשר ביניהם, במונחי FRBR, ביטוי והתגלמות של יצירה (אדלר וקדר, 2013).

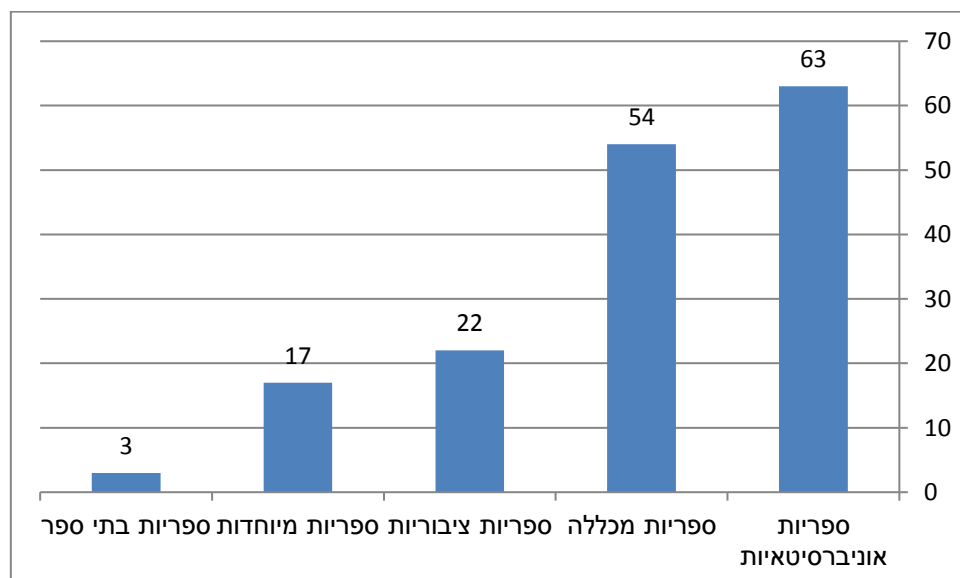
4. שאלון שביעות הרצון כלל שתי שאלות והמשתמשים התבקשו לדווח על שביעות הרצון הכללית שלהם מכלי גילוי ועל שביעות הרצון ביחס לקטלוג הקלאסי.

5. השאלות הפתוחות התייחסו ליתרונות של כלי גילוי ולחסרונותיהם.

ממצאים

נתונים אישיים

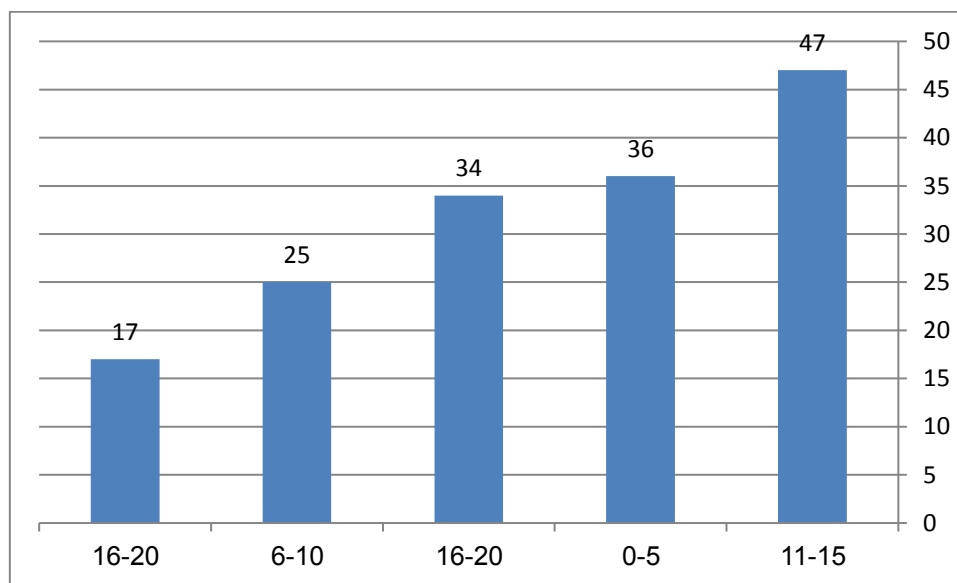
159 ספרנים ומידענים ענו על השאלון. מתוכם 138 (87 אחוז) נשים ו-21 (13 אחוז) גברים. הגיל הממוצע של העונים היה 46. רוב העונים עובדים בספריות אקדמיות, 63 (39 אחוז) עובדים בספריות אוניברסיטאיות, 54 (34 אחוז) עובדים בספריות מכללה, 22 (14 אחוז) בספריות ציבוריות, 17 (11 אחוז) בספריות מיוחדות ורק 3 (2 אחוז) בספריות בבתי ספר. התפלגות המשתתפים על פי סוג ספרייה מוצגת בתרשים מספר 1.

תרשים מספר 1: התפלגות המשתתפים על פי סוג ספרייה

80 (50 אחוז) מהמשתתפים הם בעלי תואר שני בספרנות ובמידענות, 46 מהם (29 אחוז) בעלי תעודת ספרן, 19 (12 אחוז) בעלי תואר ראשון בספרנות ובמידענות, 8 (5 אחוז) בעלי תואר שלישי

בספרנות ומידענות ורק לשישה (4 אחוז) אין השכלה מקצועית בתחום הספרנות והמידענות. בנוגע לניסיון המקצועי של המשתתפים נמצא כי 36 (23 אחוז) מהם עובדים 0-5 שנים, 25 (16 אחוז) עובדים 6-10 שנים, 47 (30 אחוז) עובדים 11-15 שנים, 17 (11 אחוז) עובדים 16-20 שנים ו-34 (21 אחוז) עובדים יותר מ-20 שנה. התפלגות המשתתפים על פי מספר שנות ותק מוצגת בתרשים מספר 2.

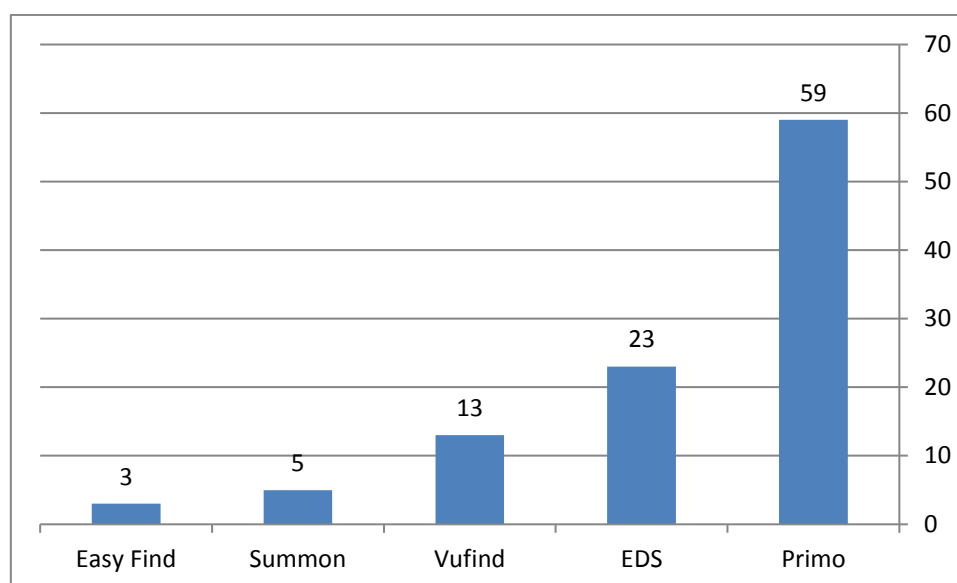

תרשימים מספר 2: התפלגות המשתתפים על פי מספר שנות ותק

שימוש בכלי גילוי בישראל

משתתפי הסקר נשאלו אם יש בספרייה שבה הם עובדים מערכת כלי גילוי. 87 (55 אחוז) השיבו שכן, 48 (30 אחוז) השיבו שלא ו-24 (15 אחוז) השיבו שהשמת כלי הגילוי בספרייה שבה הם עובדים נמצאת בעיצומה. גם מי שאין בספרייתו כלי גילוי מכיר את המושג ו-101 (64 אחוז) מן המשתמשים מכירים את המושג ומשתמשים בו. 27 משתתפים (17 אחוז) מכירים את המושג, אף על פי שטרם השתמשו בכלי גילוי, ורק 31 מביניהם (19 אחוז) אינם מכירים את המושג. כחצי מהנבדקים שאינם מכירים את המושג (16) עובדים בספריות ציבוריות או בספריות בית ספר. כלי הגילוי הנפוץ ביותר בישראל הוא Primo של חברת אקס ליבריס, 59 (68 אחוז) מהמשתתפים העובדים בספריות שיש בהן כלי גילוי דיווחו שהם עובדים בספריות שמשמשות ב-Primo. ממצא זה אינו מפתיע, משום שחברת אקס ליבריס היא חברה ישראלית במקורה וכל הספריות האוניברסיטאיות ורוב הספריות במכללות בישראל משתמשות בתוכנת אלף לניהול ספריות, שהיא תוכנה מבית היוצר של החברה. גם EDS של חברת EBSCO זוכה לפופולריות בישראל ו-23 משתתפים דיווחו שהם עובדים בספריות שמשמשות בו ככלי הגילוי בספרייתם. 13 משתתפים דיווחו שהם עובדים עם Vufind, חמישה משתתפים עובדים עם Summon ורק שלושה משתתפים משתמשים בכלי הגילוי Easy Find. חלק מן הספריות משמשות ביותר מכלי גילוי אחד, כמו למשל ספריית האוניברסיטה העברית שמשמשת ב-EDS לחיפוש מאמרים וסוגי חומר נוספים, וב-

Vufind לחיפוש בחומר שמצוי בקטלוג הספרייה בלבד. התפלגות המשתתפים על פי שימוש בכלי גילוי מוצגת בתרשים מספר 3.

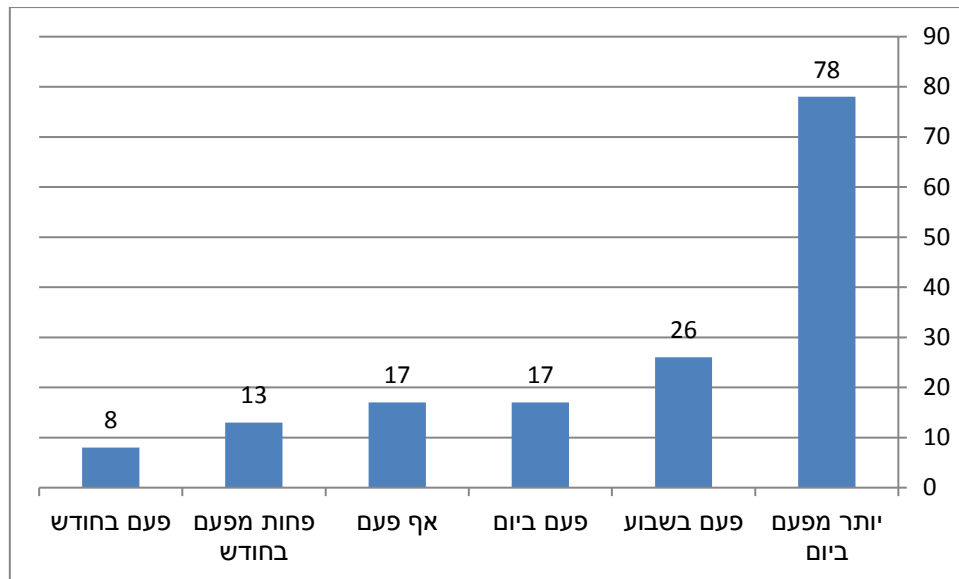

תרשים מספר 3: התפלגות המשתתפים על פי שימוש בכלי גילוי

המשתמשים נשאלו גם על מידת שביעות הרצון שלהם מהשירות שהם מקבלים מבית התוכנה שמספק את כלי הגילוי. 95 ענו לשאלה זו, ומתוכם 74 (78 אחוז) מרוצים מאוד או מרוצים מהשירות, 19 (20 אחוז) לא מרוצים ורק שני משתתפים (2 אחוז) מאוד לא מרוצים.

דפוסי חיפוש

שאלון המחקר כלל כמה שאלות שדנו בדפוסי החיפוש של המשתמשים ובסביבת החיפוש המועדפת עליהם בספרייתם ובספריות אחרות בארץ ובעולם. 78 מהנשאלים (49 אחוז) משתמשים בכלי גילוי יותר מפעם ביום, 17 מהם (11 אחוז) פעם ביום ו-26 (16 אחוז) פעם בשבוע, שמונה (5 אחוז) משתמשים רק פעם בחודש, 13 (8 אחוז) פחות מפעם בחודש, 17 מביניהם (11 אחוז) אינם משתמשים בכלי הגילוי כלל. התפלגות המשתתפים על פי תכיפות השימוש בכלי גילוי מוצגת בתרשים מספר 4.

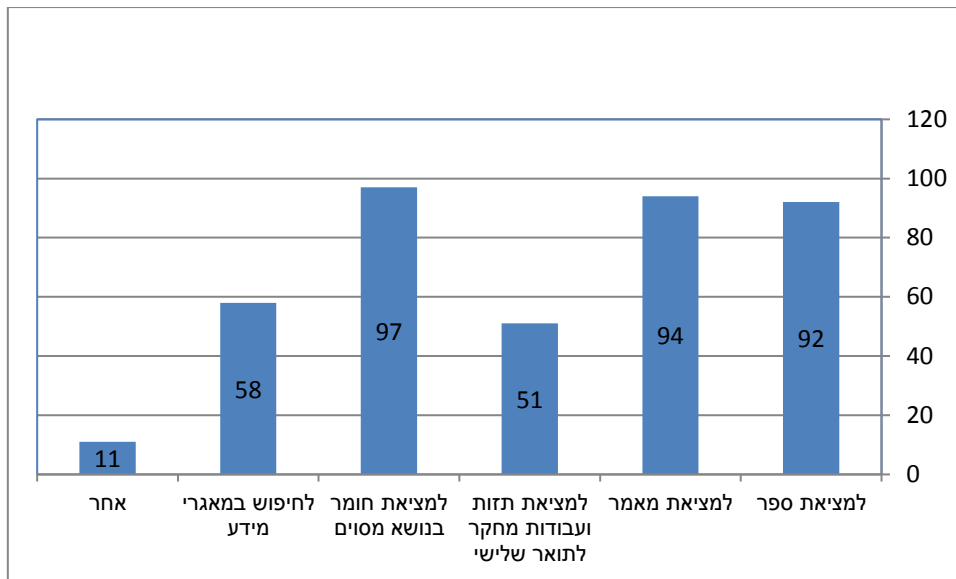
תרשים מספר 4: התפלגות המשתתפים על פי תכיפות השימוש בכלי גילוי

לא נמצא מתאם בין גיל המשתמשים או ניסיונם המקצועי לבין מידת השימוש שלהם בכלי גילוי או למידת היכרותם עמם.

94 מן הנשאלים (59 אחוז) משתמשים בכלי גילוי בחיפוש במוסדות אחרים מלבד בספרייה שבה הם עובדים; לעומת זאת, 65 מהם (41 אחוז) אינם נוהגים לעשות זאת. מבין 94 המשתמשים בכלי גילוי גם בחיפושים שאינם נערכים בספרייתם 56 (60 אחוז) מחפשים בספריות בארץ בלבד, 29 (31 אחוז) מחפשים גם בארץ וגם בחו"ל, שלושה (3 אחוז) רק בחו"ל, ושישה (6 אחוז) לא ציינו היכן הם מחפשים.

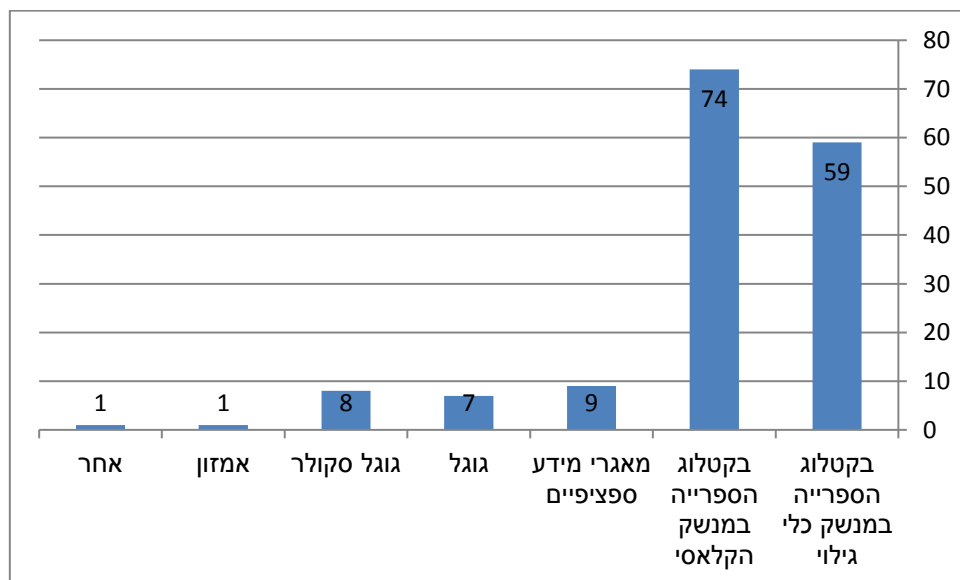
153 מהמשתתפים (96 אחוז) משתמשים במאגר של הקטלוג המאוחד של הספריות בישראל (ULI). 113 מהם (74 אחוז) דיווחו שהם מעדיפים את השימוש במנשק הקלאסי של ULI לעומת 35 הנותרים (23 אחוז) שמעדיפים את השימוש במנשק כלי גילוי, חמישה (3 אחוז) לא ציינו העדפה. 147 (92 אחוז) ציינו שהם משתמשים במפתח המאמרים בעברית של אוניברסיטת חיפה, 77 מהם (52 אחוז) ציינו שהמנשק המועדף עליהם הוא המנשק הקלאסי, ואילו 64 (44 אחוז) ציינו שהמנשק המועדף עליהם הוא מנשק כלי גילוי, שישה (4 אחוז) לא ציינו העדפה.

כדי ללמוד יותר על דפוסי החיפוש של המשתתפים במחקר, נשאלו המשתתפים לאיזו מטרה הם משתמשים בכלי גילוי, כאשר המשתמשים יכולים לסמן מספר אופציות כתשובה לשאלה. אחוז הגבוה ביותר של העונים, 97 מתוכם, (61 אחוז), ענו שהם משתמשים בכלי גילוי למציאת חומר בנושא מסוים, 94 (59 אחוז) ענו שהם משתמשים בו לחיפוש מאמר ו-92 (58 אחוז) לחיפוש ספר. רק מעטים יחסית, 58 משתתפים (36 אחוז) משתמשים בכלי גילוי כדי לחפש חומר במאגרי מידע. ממצאי מטרת השימוש בכלי גילוי מוצגים בתרשים מספר 5.

תרשים מספר 5 : לאיזו מטרה אתה משתמש בכלי גילוי?

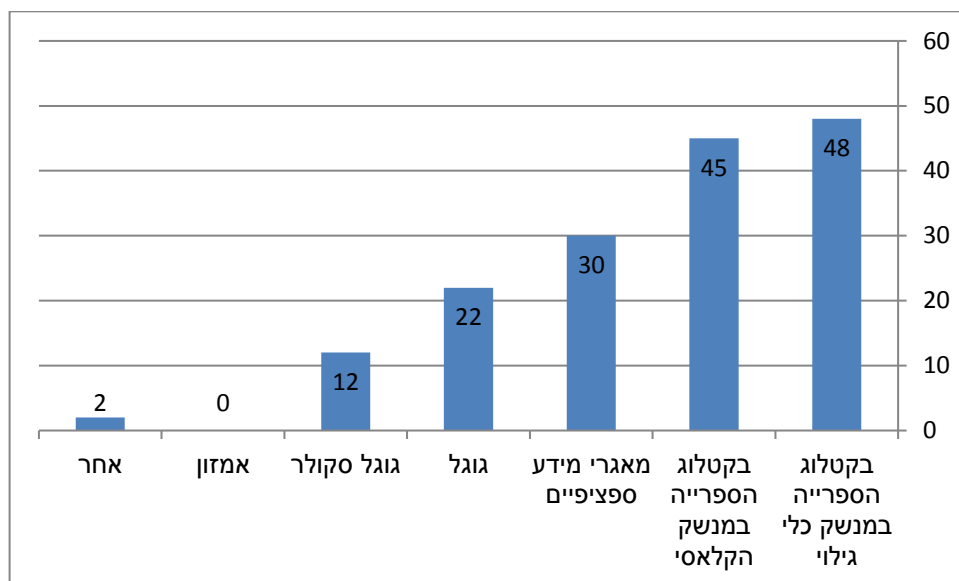
גם בשאלות שעסקו באופן ישיר בשאלה היכן אתה מתחיל בדרך כלל חיפוש של פריט ידוע, ספר או מאמר נראה, שהקטלוג הקלאסי תופס עדיין מקום מרכזי. כחצי מן העונים (74 אחוז) ענו, שיתחילו את החיפוש במנשק הקלאסי של הקטלוג. רק 59 (37 אחוז) ציינו את מנשק כלי הגילוי כמקום החיפוש הראשון, מספר קטן יחסית יתחיל את החיפוש במקומות אחרים. התפלגות מלאה של תחילת חיפוש של פריט ידוע מוצגת בתרשים מספר 6.

תרשים מספר 6 : היכן אתה מתחיל בדרך כלל חיפוש של ספר או מאמר?

לעומת זאת, בחיפוש נושאי נמצא יתרון קטן לחיפוש בכלי גילוי. 48 מהמשתתפים (30 אחוז) ציינו, שיתחילו חיפוש נושאי במנשק כלי גילוי לעומת 45 מהם (28 אחוז) שיפנו לקטלוג הקלאסי. כפי שניתן

לראות בתרשים מספר 7, בחיפוש נושאי ניתן לראות שדפוסי החיפוש מגוונים יותר, ומספר המשתמשים שפונים ראשית למקורות מידע שאינם הקטלוג, גדול יותר.

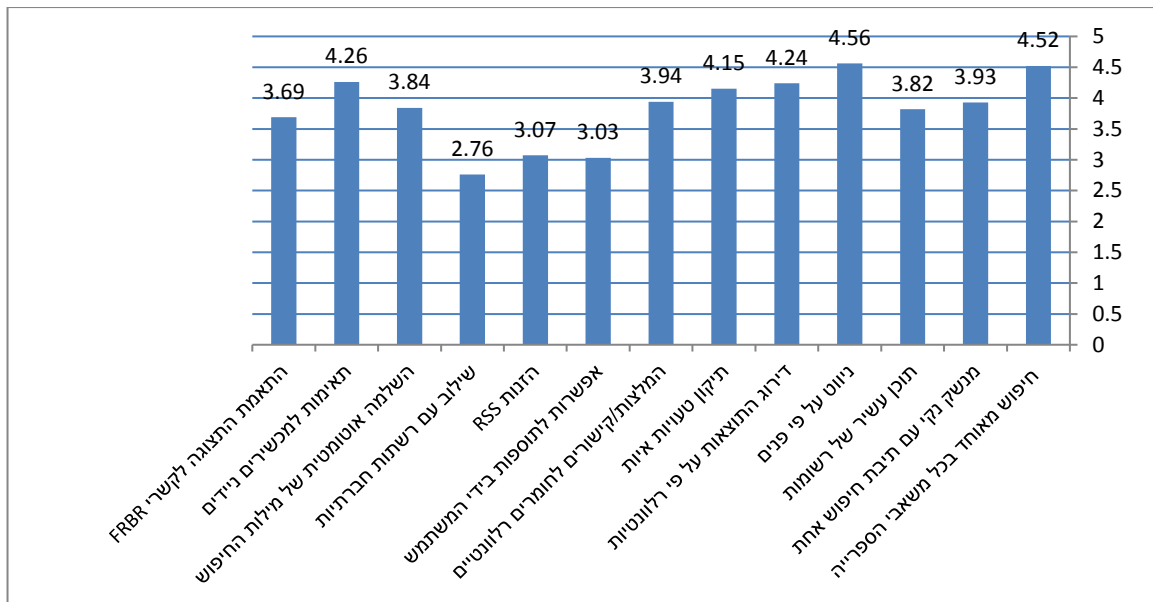
תרשים מספר 7: היכן אתה מתחיל חיפוש בנושא מסוים?

מאפייניהם של כלי גילוי

למערכות השונות של כלי הגילוי יש מאפייני חיפוש ואחזור מתקדמים וייחודיים שבדרך כלל אינם נמצאים במנשק הקטלוג הקלאסי. כדי לבדוק כיצד מעריכים הספרנים והמידענים מאפיינים אלו ומה מידת החשיבות שהם מייחסים להם, התבקשו המשתתפים לדרג את מידת החשיבות של כל מאפיין. הרשימה מאגדת את החזון של הדור הבא של הקטלוגים עם המאפיינים הנדרשים לקטלוג מודרני ונבנתה על סמך מחקרים קודמים שנעשו על מערכות כלי גילוי (Chickering & Yang, 2014; Yang & Wagner, 2010).

בסקר התבקשו הנשאלים לדרג כל אחד מהמאפיינים הנ"ל בסולם ליקרט של 1 עד 5 כאשר 1 משמעותו לא חשוב ו-5 משמעותו חשוב מאוד.

בדירוג מאפייני כלי הגילוי הייחודיים על פי חשיבותם נמצא, שהמאפיינים שדורגו כבעלי חשיבות רבה ביותר הם במקום הראשון שדורג בציון 4.56, מאפיין מספר 4 - ניווט על פי פנים, ובמקום השני, שדורג בציון 4.52, מאפיין מספר 1 - חיפוש מאוחד לכל משאבי הספרייה. יותר מ-90 אחוז מהמשיבים סברו, שמאפיינים אלו חשובים או חשובים מאוד.

תרשים מספר 8: התפלגות חשיבותם של המאפיינים של כלי גילוי

מאפיינים נוספים שזכו לדירוג גבוה הם מאפיין מספר 12 - תאימות למכשירים ניידים (4.26), מאפיין מספר 5 - דירוג התוצאות על פי רלוונטיות (4.24) ומאפיין מספר 6 - תיקון טעויות איות (4.15). את הדירוגים הנמוכים ביותר קיבלו המאפיינים: שילוב עם רשתות חברתיות (2.76), אפשרות לתספורת בידי המשתמש (3.03) כאשר רק 15 מהמשתתפים (9 אחוז) סימנו את המאפיין הזה כמאפיין חשוב מאוד, וכן הזנות RSS (3.07). התפלגות מלאה של חשיבות המאפיינים של כלי הגילוי ניתן לראות בתרשים מספר 8.

שביעות רצון מכלי גילוי

רוב משתתפי הסקר, 70 מהם (44 אחוז), סבורים שכלי גילוי הם טובים מאוד. 57 מהם (36 אחוז) סבורים שהם טובים. לדעת 30 מהם (19 אחוז) כלי גילוי הם ממוצעים ורק שני משתתפים (2 אחוז) חושבים שכלי גילוי רעים או רעים מאוד. ביחס לקטלוג הקלאסי של הספרייה חושבים 35 (22 אחוז) שכלי גילוי הם הרבה יותר טובים, 70 (44 אחוז) שהם יותר טובים, 25 (16 אחוז) חשבו שהם בערך אותו דבר, 25 (16 אחוז) גרועים יותר וארבעה (3 אחוז) חושבים שהם הרבה יותר גרועים. בתשובה לשאלה באיזה מנשק של כלי חיפוש נוהגים הנשאלים להשתמש ענו 69 (43 אחוז) שהם משתמשים בדרך כלל בחיפוש פשוט, 63 (40 אחוז) ענו שהם משתמשים בדרך כלל בחיפוש מתקדם ורק ארבעה (3 אחוז) משתמשים באפשרות דפדוף. יש לציין, שלא בכל המערכות יש אפשרות לדפדף (ניתן למצוא אותה למשל, בקטלוג מרחב של הספרייה הלאומית).

יתרונותיהם של כלי גילוי וחסרונותיהם

המשתתפים נשאלות שתי שאלות פתוחות:

1. מהם לפי דעתך היתרונות של כלי גילוי?

2. מהם לפי דעתך החסרונות של כלי גילוי?

מהתשובות עלו הממצאים הבאים: את המענה לשאלה הראשונה ניתן לסווג למספר קטגוריות: חיפוש מאוחד, קלות ומהירות בחיפוש וידידותיות המנשק. יתרון בולט שצוין על ידי משתתפים רבים הוא האפשרות לחפש בתיבת חיפוש אחת מגוון של חומרים. המשתתפים ציינו בתשובותיהם "תיבת חיפוש אחת", "חיפוש אחד בכל משאבי הספרייה וכך קבלת מגוון משאבים באותו נושא", "חיפוש מאוחד במאגרי מידע", "חיפוש אחד, שמאפשר לחפש בו זמנית במאגרים רבים וחוסך זמן", "חיפוש במקום אחד ותצוגה אחידה", "חיפוש מרוכז של כל החומרים הרלוונטיים", "חיפוש בכל משאבי הספרייה". תשובות רבות התייחסו לכך, שהחיפוש בכלי גילוי הוא מהיר יותר וקל יותר למשתמש: "מקצר דרך", "מהירות תוצאות החיפוש", "חיפוש מהיר", "קיצור תהליך החיפוש". הנושא השלישי שעלה שוב ושוב בתשובות הוא מנשק החיפוש הידידותי והנוח שמזכיר את תיבת החיפוש של גוגל ומתאים במיוחד למשתמש המתחיל שאינו מיומן בחיפוש עדיין.

התשובות לשאלה השנייה שעסקה בחסרונותיהם של כלי גילוי עסקו בעיקר בתוצאות חיפוש שאינן ממוקדות, ברעש רב, בחוסר דיוק, בכפל תוצאות ובחוסר רלוונטיות. כך למשל: "הרבה רעש, בעיות ברלוונטיות", "כפילויות ברשומות", "לא ממוקד מספיק", "אלגוריתם הרלוונטיות לא מספיק טוב", "החיפוש לפי נושא אינו מדויק". חיסרון נוסף שעלה ברבות מן התשובות הוא העובדה שלא ניתן לדפדף בתוצאות (Browsing), וכן העדרו של תזאורוס והעדר האפשרות של חיפוש בקובצי זהויות. להלן חלק מן התשובות שהתייחסו לנושא זה: "לאנשי מקצוע חסר התזאורוס והמפתחות המבוקרים", "חוסר מערכת זהויות, חוסר browsing", "החיסרון הוא שאין דפדוף browsing", "אין עלעול, לא רואים תזאורוס" "העדר תזאורוס".

דין

מחקר זה עוסק במערכות כלי גילוי בספריות בישראל, ומטרתו לבדוק באיזו מידה משתמשים בהן, מהי ההשפעה של השימוש במערכות כלי גילוי על דפוסי החיפוש של הספרנים והמידענים ומהי מידת שביעות הרצון שלהם מהמערכות החדשות.

מהממצאים המרכזיים בעבודה זו עולה, כי השימוש במערכות כלי גילוי בישראל נמצא בראשית דרכו. כחצי מהמשתתפים דיווחו, שיש בספרייה שבה הם עובדים מערכת כלי גילוי; כיום ניתן למצוא מערכות כלי גילוי ברוב רובן של הספריות האוניברסיטאיות בישראל ובחלק גדול מהספריות במכללות, אבל לא ידוע לנו על שום ספרייה ציבורית או ספריית בית ספר שברשותה כלי גילוי, ומכאן ברור, שכלי גילוי מוכרים רק בעולם הספרנות האקדמי. הספרנים והמידענים בישראל, שהם בעלי השכלה אקדמית בתחום וחצי מהם בעלי תואר שני בספרנות ובמידענות, מודעים למערכות כלי גילוי. רק מעט מהמשתתפים בסקר כלל לא הכירו את המושג כלי גילוי, וחצי מהם עובדים בספריות ציבוריות או בספריות בית ספר.

מהתשובה לשאלה שעסקה בהשפעתו של השימוש במערכות כלי גילוי על דפוסי החיפוש של ספרנים ומידענים עולה, שקהל הספרנים והמידענים הוא קהל שמרן יחסית, שמגלה נאמנות למנשק הקטלוג הקלאסי, כאשר נרשמו הבדלים בין חיפוש ביבליוגרפי (חיפוש פריט ידוע) לבין חיפוש נושאי (חיפוש פריט לא ידוע). הבדלים אלו מתבטאים בשימוש במאגרים הלאומיים ובשימוש במאגרי הספריות השונות.

רובם של המשתתפים נוהגים להשתמש במאגר של הקטלוג המאוחד של הספריות בישראל (ULI) שהיה אחד החלוצים בארץ במעבר לשימוש בכלי גילוי. בשנת 2011 עבר הקטלוג למנשק חדש של כלי גילוי בתוכנת Vufind, תוכנה בקוד פתוח, שיש בה גם אפשרות לחיפוש במנשק הקלאסי. רוב המשתתפים דיווחו שהם מעדיפים את המנשק הקלאסי של ULI. לעומת זאת, בנוגע לשימוש במפתח המאמרים בעברית, דיווחו רק חצי מהמשתתפים שהם מעדיפים את המנשק הקלאסי. אמנם מספר זה נמוך מהמספר שצוין לגבי הקטלוג המאוחד, ואף על פי כן הוא עדיין גדול ממספרם של אלה שציינו שהם מעדיפים את מנשק כלי הגילוי במפתח המאמרים בעברית. מפתח המאמרים בעברית הושק במנשק כלי גילוי בשנת 2010 והתוכנה שהוא משתמש בה היא Primo. ייתכן, שההבדל נובע מכך, שהחיפושים שנעשים בקטלוג המאוחד הם בעיקר חיפושים אחר פריטים ידועים, בעוד שבמפתח המאמרים החיפושים הם בעיקר חיפושים נושאים. ייתכן, שסיבה נוספת להבדל זה נעוצה בכך שמנשק Primo מוכר יותר למשתמשים או בכך שברירת המחדל לשימוש במפתח חיפה היא Primo ואף על פי שהמנשק הקלאסי נמצא בהישג יד, המשתמשים פחות ערים לאפשרות לחפש באמצעותו. בינואר 2015 הקטלוג המאוחד של הספריות בישראל (ULI) עבר לשימוש בתוכנת Primo, וייתכן, שמעבר זה ישפיע על דפוסי השימוש בקטלוג.

מהממצאים המתארים את השימוש בכלי גילוי נראה, שהספרנים והמידענים מחמיצים את אחת המטרות העיקריות של כלי גילוי שהיא חיפוש מאוחד. למרות מטרותם של כלי גילוי לשמש כלי עיקרי לחיפוש משאבי ידע בספרייה ולמרות מודעותם של הספרנים והמידענים לחשיבות מטרה זו, הרי רובם ציינו את המאפיין של כלי גילוי, חיפוש מאוחד לכל משאבי הספרייה, כחשוב מאוד. רק כשליש מבין המידענים והספרנים יתחילו את החיפוש שלהם, אפילו בחיפוש נושאי, במערכת כלי גילוי. מכאן, שהניסיון של מערכות כלי גילוי לשמש אמצעי מרכזי לאיתור מידע בספרייה ולספק תיבת חיפוש שמאפשרת גישה לכל משאבי המידע המצויים בספרייה בחיפוש מאוחד ובמעטפת אחת נכשל למעשה. ממצאים אלו, בדבר הנאמנות שרוחשים הספרנים והמידענים לקטלוג הקלאסי, עולים בקנה אחד עם ממצאים ממחקרים קודמים, כמו מחקרם של הסל ופרנסן (Hessel & Fransen, 2012) שמצאו במחקר שנערך לאחר השקת מערכת כלי גילוי בספריות אוניברסיטת מינסוטה בארצות הברית שהמשתמשים שומרים אמונים לחיפוש במנשק הקלאסי של הקטלוג. בנוסף לזאת, מבין משתתפי המחקר צוות הספרייה היה הצוות שדיווח על תחושת ההצלחה הרבה ביותר בתוצאות החיפוש בחיפוש במנשק הקטלוג הקלאסי (Hessel & Fransen, 2012). לא נמצאו מחקרים נוספים שבדקו את השימוש בכלי גילוי בקרב ספרנים ומידענים, אך במחקרים אחרים שהבחינו בין סטודנטים לאנשי סגל אקדמי נמצא, שיותר אנשי סגל נוטים להעדיף את המנשק הקלאסי מאשר סטודנטים. נראה, שאנשי סגל אקדמי כמו ספרנים ומידענים שהם בעלי ניסיון בחיפושים מתקדמים ובשימוש בקטלוג הקלאסי עדיין נוטים להעדיף את השימוש בקטלוג המוכר על פני השימוש הכלים החדשים (Bull, Craft, & Dodds, 2014; Spezi et al., 2013).

ממצאי המחקר מעידים גם על אמביוולנטיות מסוימת בנוגע ליחס לכלי גילוי ולשימוש בהם בקרב ספרנים ומידענים בישראל. אף על פי שחלק ניכר מן המשתתפים חושבים שכלי גילוי הם טובים או טובים מאוד ושרוב המשתתפים מעידים על כך שכלי גילוי טובים בהרבה או טובים יותר מהקטלוג הקלאסי, הדבר איננו מתבטא בדפוסי החיפוש באופן מעשי. הספרנים והמידענים מוצאים את כלי הגילוי כמתאימים למחפש מידע בלתי מקצועי, ולכן, אף על פי שרובם חושבים שהם טובים או טובים

מאוד, הם עצמם פחות משתמשים בהם. ביטוי לדעה זו ראינו בעיקר בתשובות לשאלות הפתוחות, שרבות מהן התייחסו לכך שכלי גילוי מתאימים יותר למשתמש הלא מיומן ולקהל הרחב. ובהתייחס לחסרונות כלי גילוי צוין בעיקר המחסור באפשרות לשימוש בדפדוף בתוצאות החיפוש (Browsing), העדרו של תזאורוס וחוסר האפשרות לחפש בקובצי זהויות. הימצאותן של אפשרויות כאלה היא לחם חוקו של הספרן והמידען, אך הן פחות מוכרות למשתמש מהשורה. סיבה נוספת להעדפות אלו נעוצה כנראה בעובדה, שהחיפוש בכלי הגילוי במאגרי המידע הוא בלתי יעיל. עובדה זו השתקפה בתשובות שניתנו לשאלות הפתוחות כשהמשתמשים ציינו רעש רב בתוצאות החיפוש בגלל קבלת תוצאות ממאגרי מידע שונים.

ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם הממצאים של סקינר (Skinner, 2012) שמצא שיש יתרונות לחיפוש בקטלוג הקלאסי, בייחוד בחיפוש פריט ידוע, כמו גם באפשרות שיש בו לדפדף בקובצי זהויות ולהשתמש ברמיזות. הממצאים מתאימים גם לממצאים של תומסט-סקוט ורייס (Thomsett-Scott & Reese, 2012) שציינו מספר חסרונות של מערכות כלי גילוי, העובדה שהן מפיקות תוצאות רבות מדי, חלקן בלתי רלוונטיות, חלק מהתכנים חסרים בהן, ויש להן ספציפיות מעטה. אלא שלהבדיל ממחקרים אחרים שנזכרו בסקירת הספרות ומהם עולה שלמרות חסרונותיהם, רוב המשתמשים מעדיפים את השימוש במנשק כלי הגילוי, המצב בקרב ספרנים ומידענים בישראל שונה.

סיכום והמלצות

השימוש במערכות כלי גילוי בישראל הוא בראשית דרכו והוא נעשה בעיקר במערכת הספריות האקדמית, הספריות האוניברסיטאיות והמכללתיות. הספרנים והמידענים מודעים ליתרונותיה של מערכות כלי גילוי וגם לחסרונותיה, וחושבים שהם מתאימים בעיקר למשתמש הקצה הלא מקצועי, שהוא כמובן קהל היעד העיקרי של הקטלוג. אולם מדירוג מאפייניהם של כלי גילוי נראה, שהספרנים והמידענים אינם מודעים די הצורך ליתרונותיהם הגדולים של כלי גילוי, במיוחד עבור חיפוש שיעורך משתמש הקצה. דווקא בשימוש עצמי, ספרנים ומידענים מוצאים יתרון בשימוש במנשק הקלאסי של הקטלוג, אולי בגלל ההרגל: שנים של שימוש בקטלוג והיכרות עמו לצד החסרונות שצוינו במחקר כגון חוסר הדיוק בתוצאות המתקבלות, דירוג רלוונטיות שאינו מספק, והעובדה שברוב המערכות לא ניתן לדפדף, אין בהן תזאורוס או קובצי זהויות. מחקר זה נערך בקרב קהל מקצועי של ספרנים ומידענים בישראל, וייתכן שתוצאות שונות יתקבלו בקהלי יעד שונים, כגון סטודנטים ואנשי סגל במוסדות להשכלה גבוהה.

ההמלצות שנובעות מהמחקר הן ראשית שחשוב למצוא דרך שתטמיע בכלי הגילוי את יתרונותיו של הקטלוג הקלאסי, ובעיקר את האפשרות לדפדוף בתוצאות חיפוש, להשתמש ברמיזות וכן להפעיל תזאורוס במנשק שלהם. בנוסף לזאת, יש להכשיר את הספרנים והמידענים ולהדריך אותם באופן מקיף ומעמיק בשימוש מיטבי במערכות כלי גילוי. מחקר נוסף הראה, שכלל שהספרנים והמידענים מנסים יותר בשימוש במחשב, כך יגלו עמדה חיובית יותר כלפי כלי גילוי. כמו כן נמצא, שאם הספרנים והמידענים מרגישים מאוימים מהפלטפורמה הטכנולוגית החדשה, הם נמנעים מלהשתמש בה, ובאופן טבעי, הם גם לא מרוצים ממנה (Aharony & Prebor, 2015). אי לכך, יש להדגיש את יתרונותיו של השימוש במערכות כלי גילוי ואת החשיבות בשימוש בהם, בתקווה שהספרנים והמידענים יאמצו אותם וישפרו באמצעותם את השימוש שעושה הקהל הרחב באוצרות הספרייה. אנו

סבורות, כי מידת השימוש של הספרנים והמידענים והעמדה שהם מציגים כלפי כלי הגילוי ישפיעו בסופו של דבר גם על מידת השימוש של קהל היעד של המשתמשים בהם ועל הגישה שאותה יגלו.

ביבליוגרפיה

אדלר, א' וקדר, ר' (2013). *אמנות הקטלוג* (מהדורה ראשונה). אוחר מתוך http://web.nli.org.il/sites/NLI/Hebrew/infochannels/librarians/Cataloging_Art/Pages/default.aspx

נבנצאל, א. (2008). הקטלוג על פרשת דרכים. *מידעת*, 47-35.

Aharony, N., & Prebor, G. (2015). Librarians' and information professionals' perspectives towards Discovery Tools – An exploratory study. *The Journal of Academic Librarianship*, In Press.

Antelman, K., Lynema, E., & Pace, A. K. (2006). Toward a twenty-first century library catalog. *Information Technology and Libraries*, 25(3), 128-140.

Ballard, T., & Blaine, A. (2011). User search-limiting behavior in online catalogs. *New Library World*, 112(5/6), 261-273.

Breeding, M. (2014). *Library Technology Guides: Discovery Products*. Retrieved from <http://www.librarytechnology.org/discovery.pl>

Bull, S., Craft, E., & Dodds, A. (2014). Evaluation of a resource discovery service: FindIt@Bham. *New Review of Academic Librarianship*, 20(2), 137-166.

Calhoun, K. (2006, March). *The changing nature of the catalog and its integration with other discovery tools*. Washington, DC: Library of Congress. Retrieved from <http://www.loc.gov/catdir/calhoun-report-final.pdf>

Casy, M. (2007). Looking towards Catalog 2.0. In N. Courtney (Ed.), *Library 2.0 and Beyond: Innovative Technologies and Tomorrow's User* (pp.15-23). Westport, CT: Libraries Unlimited.

Chickering, F. W., & Yang, S. Q. (2014). Evaluation and comparison of discovery tools : An update. *Information Technology and Libraries*, 33(2), 5-30.

Dempsey, L. (2006). The library catalogue in the new discovery environment: Some thoughts. *Ariadne*, Issue 48. Retrieved from <http://www.ariadne.ac.uk/issue48/dempsey/>

Denton, W., & Coysh, S. J. (2011). Usability testing of VuFind at an academic library. *Library Hi Tech*, 29(2), 301-319.

- Gibson, I., Goddard, L., & Gordon, S. (2009). One box to search them all. *Library Hi Tech*, 27(1), 118-133.
- Griffiths, J. R., & Brophy, P. (2005). Student searching behavior and the Web: Use of academic resources and Google survey of existing search engine use research. *Library Trends*, 53(4), 539-554.
- Helfer, D. S., & Wakimoto, J. C. (2005). Metasearching : The good, the bad, and the ugly of making it work in your library. *Searcher*, 13(2), 40-41.
- Hessel, H., & Fransen, J. (2012). Resource discovery: Comparative results on two catalog interfaces. *Information Technology and Libraries*, 31(2), 21-44.
- Hoepfner, A. (2012). The ins and outs of evaluating web-scale discovery services: Librarians around the world are trying to learn what WSD services are and how they work. *Computers in Libraries*, 32(3), 6-40.
- Hofmann, M. a., & Yang, S. Q. (2012). "Discovering" what's changed: A revisit of the OPACs of 260 academic libraries. *Library Hi Tech*, 30(2), 253-274.
- Housewright, R., Schonfeld, R. C., & Wulfson, K. (2013). Ithaka S+ R: US faculty survey 2012. Retrieved from http://sr.ithaka.org/sites/default/files/reports/Ithaka_SR_US_Faculty_Survey_2012_FINAL.pdf
- Maness, J. M. (2006). Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries. *Webology*, 3(2), 2006.
- Mann, T. (2008). The changing nature of the catalog and its integration with other discovery tools. Final report: March 17, 2006. Prepared for the Library of Congress by Karen Calhoun. A critical review. *Journal of Library Metadata*, 8(2), 169-197.
- OCLC (2006). *College students' perceptions of libraries and information resources: A report to the OCLC membership*. Dublin, Ohio: OCLC. Retrieved from <http://www.oclc.org/content/dam/oclc/reports/pdfs/studentperceptions.pdf>
- Richardson, H. A. (2013). Revelations from the literature: How web-scale discovery has already changed us. *Computers in Libraries*, 33(4), 12-7.
- Skinner, D. G. (2012). A comparison of searching functionality of a VuFind catalogue implementation and the traditional catalogue. *Library Trends*, 61(1), 208-217.
- Spezi, V., Creaser, C., O'Brien, A., & Conyers, A. (2013). Impact of library discovery technologies: A report for UKSG. Retrieved from http://www.uksg.org/sites/uksg.org/files/UKSG_final_report_16_12_13_by_LISU.pdf.
- Thomsett-Scott, B., & Reese, P. E. (2012). Academic libraries and discovery tools: A survey of the literature. *College & Undergraduate Libraries*, 19(2-4), 123-143.

- Vaughan, J. (2011). Investigations into library web scale discovery services. *Information Technology and Libraries*. Retrieved from http://digitalscholarship.unlv.edu/lib_articles/44
- Warren, D. (2007). Lost in translation: The reality of federated searching. *Australian Academic & Research Libraries*, 38(4), 258-269.
- Wilkes, J., & Gurney, L. J. (2009). Perceptions and applications of information literacy by first year applied science students. *Australian Academic & Research Libraries*, 40(3), 159-171.
- Yang, S. Q., & Wagner, K. (2010). Evaluating and comparing discovery tools: how close are we towards next generation catalog? *Library Hi Tech*, 28(4), 690-709.

נספח

שאלון

נתונים אישיים

1. נקבה/זכר
2. גיל:
3. מספר שנות עיסוק במקצוע
 - א. 0 – 5
 - ב. 6 – 10
 - ג. 11 – 15
 - ד. 16 – 20
 - ה. יותר מ-20
4. השכלה ספרנית/מידענית
 - א. תואר ראשון בספרנות ובמידענות
 - ב. תואר שני בספרנות ובמידענות
 - ג. תואר שלישי בספרנות ובמידענות
 - ד. תעודת ספרן
 - ה. אחר
5. מקום עבודה
 - א. ספרייה אוניברסיטאית
 - ב. ספריית מכללה
 - ג. ספרייה מיוחדת
 - ד. ספריית בית ספר
 - ה. ספרייה ציבורית
 - ו. אחר

שאלון כלי גילוי

1. בספרייה שאני עובד בה יש כלי גילוי?
 - א. כן
 - ב. לא
 - ג. עדיין לא, אך אנו בתהליך של השמת כלי גילוי
2. ניסיון עם כלי גילוי
 - א. לא הכרתי את המושג כלי גילוי ואף לא השתמשתי בהם
 - ב. אני מכיר את המושג כלי גילוי אך אף פעם לא השתמשתי בהם עד כה
 - ג. אני מכיר את המושג כלי גילוי ואני משתמש בהם
3. איזה כלי גילוי קיים בספרייה
 - א. Vufind

- ב. EDS – Ebsco Discovery Service
- ג. Summon
- ד. Primo
- ה. אחר
4. אני משתמש בכלי גילוי בחיפוש בספריות במוסדות אחרים (מלבד הספרייה שלי)
- א. כן
- ב. לא
5. אם כן, באלו ספריות?
- א. ספריות בארץ
- ב. ספריות בחו"ל
- ג. אחר
6. האם אתה מרוצה מהשירות שמוענק מבית התוכנה המספק את כלי הגילוי?
- א. מרוצה מאוד
- ב. מרוצה
- ג. לא מרוצה
- ד. מאוד לא מרוצה
7. אני משתמש ב-ULI
- א. כן
- ב. לא
8. כשאני משתמש ב-ULI אני מעדיף להשתמש
- א. במנשק הקלאסי
- ב. במנשק כלי גילוי
9. אני משתמש במפתח חיפה
- א. כן
- ב. לא
10. כשאני משתמש מפתח חיפה אני מעדיף להשתמש
- א. במנשק הקלאסי
- ב. במנשק כלי גילוי
11. באיזה תדירות אתה משתמש בכלי גילוי?
- א. יותר מפעם ביום
- ב. פעם ביום
- ג. פעם בשבוע
- ד. פעם בחודש
- ה. פחות מפעם בחודש
- ו. אף פעם
12. כשאני מחפש בכלי גילוי אני בדרך כלל משתמש ב:
- א. חיפוש פשוט

- ב. חיפוש מתקדם
ג. דפדוף
13. לאיזו מטרה אתה משתמשי בכלי גילוי?
א. למציאת ספר
ב. למציאת מאמר
ג. למציאת תזות ועבודות מחקר לתואר שלישי
ד. למציאת חומר בנושא מסוים
ה. לחיפוש במאגרי מידע
ו. אחר
14. היכן אתה מתחיל בדרך כלל חיפוש של ספר/מאמר?
א. בקטלוג הספרייה במנשק כלי גילוי
ב. בקטלוג הספרייה במנשק הקלאסי
ג. במאגרי מידע ספציפיים
ד. בגוגל
ה. בגוגל סקולר
ו. באמזון
ז. באחר
15. היכן אתה מתחיל בדרך כלל חיפוש בנושא מסוים?
א. בקטלוג הספרייה במנשק כלי גילוי
ב. בקטלוג הספרייה במנשק הקלאסי
ג. במאגרי מידע ספציפיים
ד. בגוגל
ה. בגוגל סקולר
ו. באמזון
ז. באחר

שאלון מאפייני כלי גילוי

להלן מספר מאפיינים של כלי גילוי. אנא סמנו את העמודה המתארת את מידת החשיבות של המאפיין. ציון 1 מציין חוסר חשיבות, 5 מציין מידה רבה מאוד של חשיבות.

מאפיין	1 לא חשוב	2 מידה מועטה של חשיבות	3 חשוב	4 חשוב מאוד	5 מידת חשיבות רבה מאוד
1. חיפוש מאוחד לכל משאבי הספרייה (ספרים, מאמרים, סרטים, תמונות, חומרים דיגיטליים מאגרי מידע ועוד)					
2. מנשק נקי עם תיבת חיפוש אחת (בדומה לאתרים מסחריים כמו גוגל, אמזון וכו')					
3. תוכן עשיר של הרשומות (כגון תצוגת כריכת הספר, תגיות, תגובות)					
4. ניווט על פי פנים - Faceted navigation (אפשרות לצמצום תצוגת תוצאות החיפוש על פי קטגוריות, כגון תאריך, שפה, זמינות, נושא, פורמט, מיקום וכו')					
5. דירוג התוצאות על פי רלוונטיות					
6. Did you mean...? / האם הכוונה ל? (תיקון טעויות איות)					
7. המלצות/קישורים לחומרים רלוונטיים					
8. אפשרות לתוספות בידי המשתמש (כגון תגיות, המלצות, ביקורת)					
9. הזנת RSS					
10. שילוב עם אתרי רשתות חברתיות					
11. השלמה אוטומטית של מילות החיפוש (Auto-completion/stemming)					
12. התאמה למכשירים ניידים					
13. התאמת התצוגה לקשרי FRBR					

שאלון שביעות רצון

1. לדעתי כלי גילוי הוא:

א. טוב מאוד

ב. טוב

ג. ממוצע

ד. רע

ה. רע מאוד

2. ביחס לקטלוג הקלאסי כלי גילוי הוא:

א. הרבה יותר טוב

ב. יותר טוב

ג. בערך אותו דבר

ד. גרוע יותר

ה. הרבה יותר גרוע

שאלות פתוחות:

מהם לפי דעתך היתרונות של כלי גילוי?

מהם לפי דעתך היתרונות של כלי גילוי?